

Večkrat je potrebno, premeniti skupne predstave v vrste, ker so te preglednejše in jih je lažje obdržati v spominu. (Dalje prih.)

Slomšek pa Pestalozzi.

Ali je „Blaže in Nežica“ res plagijat?

(Dalje.)

To je ob kratkem vsebina knjige, s katero se je bliskoma razširilo Pestalozzi-jevo ime. Vender pa tedanje omikano občinstvo ni spoznalo knjiginega pravega namena. Smatralo jo je nekakim vaškim romanom, kar je Pestalozzi-ja vidoma žalilo; kajti je nameraval s knjigo vse drugo nego kratkočasiti; hotel je namreč tedanjim merodajnim krogom pokazati, da je moralna omika vseh ljudi in modra vzgoja mladine naj boljše sredstvo zoper socialno bedo. Zato je sklenol pričetno delo nadaljevati ter dokazati, da niso iskati vzroki ljudske izpridenosti le med nižim ljudstvom po vaséh in med njihovimi podžupanskimi predstojniki, ampak tudi v višjih, merodajnejših krogih. Iz tega njegovega sklepa so se rodili trije nadaljnji zvezki povesti „Lienhard und Getrud“, katerih kratko vsebino nam H. Morf*) označuje v sledečih besedah: „Po Gertrudinem delovanju in urejanju domačega kroga uredi Glühlphi svojo šolo; v soglasje z redom v Gertrudinem življenju in z učbenim načinom Glühlphijevim spravi župnik Ernst svoje duhovno pastirstvo — in delovanje teh treh oseb na domu, v šoli in cerkvi zna Arner v zvezo spraviti z najvišimi državnimi nameni, da izhaja iz sodelovanja teh štirih prazavodov človeštva pristna ljudska omika in oplemeničeno ljudsko življenje“.

Pestalozzi je bil 52 let star, ko je prišel do sklepa: „ich will Schulmeister werden“. Bilo je leta 1798., ko so Francozi opustošili švicarski okraj Unterwalden. Mnogo otrok je izgubilo svoje stariše. Vlada je prevzela v oskrbovanje, ustanovila jim v mestu Stanci sirotišče ter je izročila Pestalozzi-ju. K sreči Pestalozzi-jevej je moral zavod vsled povratka Francozov pred letom prenehati; skrajni čas je bil namreč za njegovo zdravje, da se je odpočil prenapornega dela v sirotišči. Čez leto dni se zopet vrne na delo. Po kratkem učiteljevanju v Burgdorfu si ustanovi tu lasten zavod, ki se v kratkem pridobi najboljše ime. V tem času spiše drugo pedagoško delo „Wie Gertrud ihre Kinder lehrt. Ein Versuch den Müttern Anleitung zu geben, ihre Kinder selbst zu unterrichten“.

V tej knjigi nam zapuša Pestalozzi dotedanje svoje izkušnje o vzgoji in pouku. Naslov knjige nas nima motiti: knjiga obsega vse drugo nego kak navod materam o vzgoji. Ona govori temveč v obliki pisma o izprideni npravnosti v višjih krogih, o bednem stanju ubozega in zatiranega ljudstva in o predlogih za vzboljšanje javnega vzgojstva. To vsebino nam opisuje H. Morf v sledečih 12 točkah: 1. Temelj pouka je nazor. 2. Z nazorem se mora vezati jezik. 3. Čas pouka ni čas sojenja ali kritike. 4. V vsakej stroki naj se pouk prične pri enostavnih početkih in od tu naj se postopno nadaljuje po otrokovem razvoju, t. j. psihološkem poredju. 5. Pri vsakej točki naj se postojí toliko časa, dokler postane dotična učna stvarina prosta duševna svojina. 6. Pouk naj se drži poti razvijanja in ne priučanja ali razodenja. 7. Vzgojevalcu naj bode sveta gojenčeva individualnost. 8. Glavna svrha početnega pouka ni pridobitev znanosti in ročnosti, ampak razvijanje in ojačevanje duševnih moči. 9. Ni dovolj vedeti ampak tudi zmōči, se znanostjo naj se veže ročnost. 10. Občenje med vzgojevalcem in gojencem, posebno pa šolsko disciplino

*) „Zur Biographie Pestalozzi's. Ein Beitrag zur Geschichte der Volkserziehung“. Von H. Morf.

naj vodi ljubezen. 11. Pouk naj bode podrejen vzgojevalni svrhi. 12. Temelj nраво-verskega razvijanja otrokovega biva v ođnošajih mej materjo in otrokom.

Prestopimo tedaj k našemu Slomšeku! Komaj je začel Slomšek obiskovati početne šole, užé je kazal sè svojim znanjem in vedenjem, kaj da utegne postati iz njega. Bistra glava, blago srce, velika marljivost, vzgledno obnašanje in krepka sklonost k vsemu, kar je lepega in dobrega, bila so malega Slomškega dična svojstva, s katerimi si je v hipu pridobil ljubezen učitelja in drugih ljudi, ki so prišli z njim v dotiko. Užé v prvej mladosti je kazal izredno darovitost za govorništvo; piše se namreč o njem, da je vrnivši se iz šole domov takó govoril pred zbrano deco, da so ga stari ljudje poslušali in rekli: „Ta bode s časoma velik gospod“.

Ako ta obraz iz Slomšekovih mladih let primerjamo z mladostjo Pestalozzijevo, kaka razlika se nam tu pokaže! O malem Pestalozzi-ji piše namreč dr. Gustav Ad. Lindner v svojej knjigi „Encyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde“ sledeče: In der Schule war er (Pestalozzi) gedankenlos und zerstreut und machte so geringe Fortschritte, dass der Lehrer von ihm sagte: es wird nie etwas Rechtes aus ihm werden. Er ergriff zwar das eigentliche Wesen des Unterrichtes, aber für die Formen und das praktische Einlernen war er nicht. Seine Mitschüler verspotteten ihn wegen seiner Schüchternheit und nannten ihn „Heiri Wunderlie Thorliken“. Er sagte von sich selbst: „Das wirkliche Menschenleben war mir so fremd, als wenn ich nicht in der Welt lebte. In allen Knabenspielen war ich der ungewandteste und unbehilflichste unter meinen Mitschülern, was einige veranlasste, ihr Gespött mit mir zu treiben“.

Na pričeti poti svojega vzobrazovanja Slomšek ni zaostal, niti se od nje oddaljil do konca svojega življenja. Vse njegovo življenje pa se da primerjati delovanju racionalnega ekonoma, kateri ne živi le slučajnim potrebam, ampak skuša vsestransko izkoristiti moči svojega gospodarstva. Posebno nepozabljiv pa naj bode Slomšek naše slovenskej mladini, katerej je zapustil najlepši vzgled, kako si mora človek v mladosti razviti dušne moči, ter kakor pridna mravlja si nabirati znanosti, da je pozneje v praktičnem življenji uporablja v prid svojemu národu. Takó vidimo, da se je Slomšek užé kot gimnazijalec uril v slovenščini, ter prebiral njena književna dela, nezanemarjaje drugih jezikov. Takó si je nabiral duševnega živeža, kakor marljiva čebelica cvetnega prahu, koji je v sladko strd prebavljen podajal svojim rojakom v duševno hrano. Lehko so torej postali pro-roki óni, ki so užé v Slomšekovej prvej mladosti trdili, da bode s časoma velik gospod. In postal je res, iz kaplana špiritual, iz špirituala dekan in nadzornik ljudskih šol, potem korar in viši šolski ogleda vse škofije, opat in slednjič knezoškof — in vse to v času 24 let. S takim hitrim službenim napredovanjem od najnižje do najviše stopinje se more malokedo ponašati; to pa tudikaže, da je bil Slomšek cel mož, mož popolnega vsestranskega zaupanja, kar je Pestalozzi v svojem življenji takó britko pogrešal.

Za ta spis najvažnejša doba Slomšekovega življenja je bilo njegovo bivanje kot špiritual v Celovski duhovščini in kot dekan in nadzornik ljudskih šol v Vozenici. Vender je pa na to dobo provzročevalno in pripravljajno vplivala prva njegova služba duhovnega pomočnika pri sv. Lovrenci na Bizeljskem in pri Novi cerkvi blizu Celja. Če tudi se ne dá iz dosedanjih životopisov za trdno posneti, v kakej dotiki da je bil tu Slomšek z nedeljsko šolo; in ali je sploh bila nedeljska šola v onih dveh krajih, vender nam njegovo delovanje kot špiritual v Celovci spričuje, da je práv ta kategorija ljudske šole našla v njem toplega zagovornika in skrbnega gojitelja, kar jej je ostal ves čas svojega življenja. Še leta 1858. je kot moder vladika dal v „pastoralni konferenciji“ svojim duhovnikom pretresavat vprašanje: „Kako bi se dale zlasti nedeljske šole bolje vrediti?“

K ljubezni za slovenščino, koja je najbolje izkazoval, da je užé kot bogoslovce uril v njej svoje tovariše, pridružila se je še skrb za modro omiko slovenskega národa — za slovensko osnovno šolstvo. Ne da bi bil pa pri tem le za hip zanemaril svojo službeno dolžnost kot voditelj duhovskih vaj. Marveč ste se te dolžnosti, službena in národna, vzajemno podpirali, dostavljali in krepili. Iz svojega dotedanjega bivanja kot duhovni pomočnik mej národom je z bistrim očesom previdel, kakó zanemarjeno da je slovensko šolstvo. Saj je bilo še do leta 1847. komaj 64 slovenskih šol. Spoznal je, da je glavni vzrok teh žalostnih šolskih razmer pomanjkanje učiteljev, sposobnih posvetnih učiteljev. A to pomanjkanje odpraviti ni bilo mogoče v njegovi moči. — Ali se pa to pomanjkanje ni dalo nadomestiti? in ni-li njemu bilo mogoče k temu pripomoči? — Tako in enako razmišljanje ga je preverilo, da edini namestnik sposobnega posvetnega učitelja more biti le duhovnik. S tem preverjenjem je prišel Slomšek v Celovec in to prepričanje ga je napotilo, da je začel bogoslovce pripravljati ne le na pouk v verstvu, ampak tudi v drugih predmetih ljudske šole, razlagaje jim nekoliko pedagogike in metodike s posebnim ozirom na nedeljsko šolo.

Čudno se utegne komu videti, da je Slomšek obračal toliko pozornost nedeljskim šolam. — Slomšek je bil mož, kojemu je bil zlat izrek: Dvakrat dá, kedór hitro dá. Srce ga je bolelo videti, da je zaradi pomanjkanja šol ogromno število otrok neveščih najpotebnejšega znanja v čitanji, pisanji in računani. Skrbelo ga je, da bi ti otroci ne odrasli v popolni nevednosti. Rešilna misel mu je bila torej, naj bi se ta vsakdanji šoli užé odrasla neuka mladina poučila vsaj v najpotebnejšem v nedeljski šoli. Taka mladina se je nahajala osobito po vaséh, kder ni bilo ne vsakdanje šole, ne posvetnih učiteljev. Za pouk v takih nedeljskih šolah je pripravljaj Slomšek v prvej vrsti svoje bogoslovce, za take nedeljske šole je tudi spisal knjigo „Blaže in Nežica“. *)

(Dalje prih.)

Knjiga Slovénka

XIX. veku.

Miroslav Vilhar (Vilher) r. v Planini 7. sept. l. 1818, latinske šole zvršil v Ljubljani, pravoslovne nekaj v Gradcu nekaj na Dunaju, grajščak na Kalcu med Knežakom in Zagorjem, bil je deželni poslanec, pesnik in pevec ali skladatelj, ki je imel „zmožnosti in voljo, čas in pridnost“, u. 6. avg. 1871 na Kalcu, ter leži pokopan v Knežaku doslej še brez dostojnega spomenika. Denar zanj nabrani naložen je v hranilnici. — Popevati je jel slovenski po

a) Novicah l. 1845 št. 9 „Predčutki“; l. 1849 „Vodila pridnim kmetovalcam“ n. pr.: (Gospodar s pazljivimi očmi — Posle pridne in poštene strí. — Je čedno in svitlo, kjer konj tvoj stoji, — Bo terden, čil, zdrav ino bistríh očí. — Kar pridelat' moreš, ne kupuj tegá, — Ne oblék, ne žita, ne hišnega blagá itd.) — L. 1849 št. 45 „Vodniku“. — L. 1850 št. 14 „Vesoljnemu svetu“ (To vsaj mi dovolite, — De se smem Slovenca zvati . . . De se smem rodú ponesti, — Ko Slovenc povsod se vésti — Saj Slovenc sim — Slave sin itd.). — Tedaj je prišla na svetlo

b) Jamska Ivanka. Izvirna domorodna igra s pesmami v treh djanjih, od Miroslava Vilharja. V Ljubljani 1850. 8. str. 48. Nat. J. Blaznik. Posvečena slavnemu

*) Osnova te knjige nas nima motiti, da poučuje v njej poleg duhovnika tudi učitelj. Slomšek je hotel na ta način praktično izvesti jedino pravo načelo, da morata v šoli vzajemno delovati učitelj in duhovnik; dalje je hotel s tem namignoti, da more ta knjiga tudi posvetnim učiteljem dobro služiti pri šolskem pouku.